

АРХИВ

с/лр

А
Э
Э
Р
Б
А
І
Ғ
А
Н

А

адаби - бәдиғи журнал

№ 1

Атлантик океанын шимал сәһилләриндә јерләшән Исландија кичик бир өлкәдир вә бу өлкәнин әһалисинин сәјмә чәми јүз сәксән миндир. Лакин бу кичик өлкә мүасир Гәрб әдәбијатынын ән бөјүк мүтарәғги јарадычларындан бири олан һаллдор Лакнес (1902) кими сәнәткар јетшидирмишир.

Лакнес кәндли аиләсіндә анадан олмиш вә чох еркән јашларындан бәдиһи јарадычылыға башламышир. О, «Салка-Валка», «Мүстәғил адамлар», «Атом стансијасы», «Бреккукот кәндинап салнамәси» вә с. кими бүтүн дүңјада мәһнур олан романларын, бир сыра пјесләрин, чохла һекајәләрин, еләчә дә очерк вә публицист јазыларын, есселәрин мүәллифиدير. Садә исланд әһмәткешинин күзәрәнина, психолоҗисинә дәриндән бәләд олмағын вә сәлдирыман бөјүк ичтимаи-әхлақи проблемларын јүксәк бәдиһи-естетик сәвијәли тәҗәссүмуну өрмәк бачарығынын нәтичәсидир ки, бу әсәрләр мүасир Гәрб әдәбијатында чох мүфизлу тәсир гүвәсинә маликдир.

Лакнес Умумдүңја Сүһ Шурасынын мүкафаты (1953) вә Нобел мүкафаты (1955) лауреатыдыр.

Јазычынын сәвијәви һекајәләриндән бирини «Азәрбајҗан» журналынын охучуларына тәғдим едирәм вә һәркаһ јанчымырамса, бу үмумијәтлә Азәрбајҗан охучусунун Лакнес јарадычылыгы илә илк танышылыгыдыр.

ТӘРҖҮМӘЧИ.

ЛИЛИЈА

(Небукаднесар Небукаднесарессонун һәјәт вә өлүмү һағында).

ҺАЛЛДОР ЛАКСНЕС

Мән бу адамы она көрә белә адландырырам ки, һекајәм охучуларын дигәтини чәлб етсин вә онлар фикирләшсин ки, о-һо, јәгин гијәмәт әһвалатды бу әһвалат. Јохса ки, елә Н. Н. јазардым, чүнки доғрусуну дејим ки, онун ады јадымдан чыхыб; амма лап доғрусу буду ки, һеч өмрүмдә билмәмишәм онун ады нәди. Ахы бунун нә мә'насы вар ки, онун ады нә иди? Охучунун көрдүјү кими, һекајәнин башға башлығы да вар вә әсас мәсәлә дә елә бурасындады. Бу әһвалат ки, сизә данышачағам, чох узундур, һөддән артыг узундур. Һәтта фикирләшәндә адам вәһимәләнир ки, нә гәдәр узун әһвалатды бу әһвалат. Амма бу әһвалатын әввәли чох јығчам бир һава илә бағлыдыр; һәмнин маһны һавасы индијә гәдәр ешитдијим һаваларын ән ғысасы иди. Әслиндә бу һеч һава дејилди, һансы бир һаванынса бир парчасы иди, ахырынчы аккорду иди. Амма јох, ахырынчы аккорд үчүн бир аз узун иди вә һәркаһ биз шуурлу тәнәсүб гануллаарындан чыхыш етсәк, онда белә бир тәсәвүр һасил едәрик ки, бу, мәшһур бәстәкарлардан биринин бөјүк симфониясынын ахырыдыр. Мән бәстәкар олмағ истәјән достларымдан бирини бу һава илә таныш етдим. Һәмнин бәстәкар гәрара алды ки, илһамы чошанда бу һаванын әсасында бир симфонија бәстәләјәчәк вә Снефеллнес сакинләриндән биринин гәлбиндә јаранмыш бу мөвзүја чамәаатын дигәтини чәлб едәчәк.

Инди исә гулағ асын.

Бу, о вахт баш вермишиди ки, мән мәктәбли идим, өзүм дә Рејҗавиклә балача бир дахмада јашајырдым вә гошудақы очағхана илә

бу дахманын арасында назик бир аракәсмә вар иди. Ғышда ешидирдим ки, кимсә очағханада һәмни һаваны зүмзүмә едир, хүсүсән дә ахшамлар. Ким исә бу һаваны тутгун, кәр сәси илә тифтик кәндир кими узадырды вә ахыра јахын бу адам елә бил ки, нәфәс алмағы јадындан чыхарырды, зүмзүмә дә боғулуб кәсиллирди. Елә бир сүкүт чөкүрдү ки, елә бил һәмни адам да о зүмзүмә илә бирликдә өлүб. Амма бир нечә андан сонра јенә бир мыртылдама башлајырды вә бу мыртылдама узун фәсилләри илә бирликдә јаваш-јаваш һәмни һаваја чеврилирди. Һисс олунурду ки, бу һава о адамын синәсиндә јашајыр, һәрчәнд сәси тутгун иди, чыр иди, бә'зән дә лап илинби галырды боғазында. Бу адам о һаваны зүмзүмә етдикчә, елә бил ки, өзүнү ифалә едирди, өз көңлүнү чалырды, елә бил ки, јухарыда дејимиз кими, кәләчәкдә бөјүк симфонија оламағ бу һава онун өз гәлби иди.

Бүтүн ғыш ахшамларынын сакитлијиндә, бу һаваны, бах, беләчә, мәнни үчүн охујурду; ахыра өјрәндим ки, бу кечә һавасыны зүмзүмә илә охујан кимди: очағчы. Кечәнин јарысы исә чыхыб кедирди.

Бир ахшам очағханаја кирдим. Очағдақы көмүрләр ғыпғырмызы көзәрирди. Тијанын габағында исә, демәк олар ки, бу гаранлығдап сечилмәјән Небукаднесар Небукаднесарссон отурмушду вә гәсдән зүмзүмә едирди.

—Ахшамын хејир,—дедим.

—Ахшамын хејир,—дејә гаранлығда гоча, тутгун бир сәс ешидилди.

—Бура истиди, јахшыды,—дедим.

—Мән кетмәлијәм.

—Бәјәм сән бурда јашамырсан?

—Јох,—деди.

—Белә! Амма мән тез-тез ешидирәм ки, ахшамлар бурда охујурсан.

—Мән охумурам,—деди.

—Амма мән сәни тез-тез ешидирәм,—дејә тәкид етдим.

—Јох. Мән өмрүмдә охумамышам.

—Мән һәтта о һаваны әзбәрләмишәм,—дедим.

О, бурнунун алтында нәсә сөјләнди, дејәсән јахасыны мәнән гуртармағ истәјирди.

—Јахшы даһа сәни нараһат еләмәјәчәјәм,—дедим.

—Јатмағ вахтыды,—дејә о, чаваб верди вә чыхыб кетди.

Бир дәфә саһилдә мәнә бош бир пианино гутусу көстәрдиләр; Небукаднесар Небукаднесарссон бу гутунун ичиндә јашајырды. Һава исә, шахта, боран иди, «Һә, дејирәм, ахы бу гоча нијә белә јахшы охујур: пианино јешијиндә јашајыр»—дејә фикирләшдим.

Бир нечә ахшам очағханадан сәс-сәмир кәлмәди. Амма бир мүддәтдән сонра гоча мәни јадындан чыхарды вә јенә дә һәмни тутгун, һәрдән боғулан сәси илә охумаға башлады. Јенә онун јанына кетдим.

—Ахшамын хејир,—дејә ону саламладым.

—Ахшамын хејир.

—Охујурсан сән! Бу саат ешитдим.

—Јох,—деди.

—Бу һаваны һардан өјрәнмисән?

—Һаваны? Бу һава дејил.

—Һәр һалда ахшамлар буну охујурсан.

—Јох, мән охумурам.—деди.—Мән һеч вахт охумағы бачармамышам. Дүздү, һачанса чох истәмишәм ки, охујум. Амма о вахтлар чохдан өтүб кечиб. Инди белә шејләр һеч ағлыма да кәлмир. Очағы јан-

дыранда һәр дән бу тиҗанын габагында отурмаг хошума кәлир. Һә, кет-
дим.

—Һансы тәрәфдән сән?—сорушдум.

—Гәрбдән.

—Гәрбин һарасындан?

—Олафсвикдән.

—Јахшы јерди ора?

—Јамаң олур океанын габармасы Олафсвикдә. Елә һәр јердә бел-

ләди...

—Гәрбдә гоһумларын вар сәнин?

—Һамысы өлүб.

—Нәјә кәлмисән Рејкјавикә?

Небукаднесар Небукаднесарссон бир хејли сусду, сонра чаваб
верди:

—Гәрбдә һеч нәјим галмајыб мәним, һеч нәјим...

—Әлбәттә, сән дүз еләјиб Рејкјавикә кәлмисән,—дедим.

Мәнә елә кәлирди ки, Рејкјавик өлкәмизин ән јахшы шәһәридир.

О, јенә дә тиҗанын габагындакы Јешијин үстүндә отура-отура бир
хејли сусду. Бу дәфә очагхана ишыгы иди вә Небукаднесар Небукад-
несарссон өз ајагындакы узунбогазларын дешикләрини көрә билирди.

—Бурда, чәнубда биринчи кечәни гәбиристанлыгдә јатдым—деди.

—Бах, һа!—дедим, сонра онун көнлүнү алмаг истәдим:—Инди чох
адам гәбиристанлыгдә кечәләјир, өзү дә бир кечә јох...

—Һә,—деди.

Онун үз-көзү чиркли иди. Ағ саггалы пырпызлашмышды.

—Узунбогазларын чох назикдир.—дедим.

—Јох, пис дејил, бунлары инишил Вассмиридә тапмышам. Кимсә
дејсән јадындан чыхарыб. Батаглыг тәрәфдә.

О, галхды вә собанын далындакы асгыдан шлјапасыны көтүрдү.
Газана охшајан бу чүр шлјапалары адәтән алверчиләр башына гојар-
ды; тамам әлдән дүшәндә, дешилиб зај оландә бунлары зибил Јешијинә
атырдылар.

Мән сорушдум:

—Шлјапана бахмаг олар?

Бу шлјапанын дешији елә бөјүк иди ки, ичиндән ушаг јумруғу ке-
чәрди.

—Көһнә шлјапады,—дедим вә бу шлјапанын дешијиндән очағын
ишығына бахдым.

Әлбәттә, бу, һачанса јахшы бир шлјапа имиш; гајтардым гочаја
вә о да алыб шлјапанын дешијиндән очағын ишығына бахды.

—Һәр адам өз илаһи атасына шлјапасынын дешијиндән баха бил-
мәз,—дејә күлүмсәди.

Онун чәми бирчә диши вар иди.

Ахыр ки, һамымызын арзуладығы јаз кәлиб чыхды. Мә'лумдур ки,
фәсилләрин арасында ән чох јаз чагында имтаһанлара һазырлашмаг
әвәзинә; башлајырсан пәнчәрәдән күчәјә бахмаға. Адам марагланыр
ки, бахсын көрсүн күчәдә нә вар, нә јох вә лап кичиик һадисәләрә бе-
лә бөјүк фәлсәфи мәна верирсән.

Бир дәфә икинчи мәртәбәдәки отагларә тәзә кирајәнишинләр көч-
дү. Онларә бир о гәдәр дә әһәмијјәт вермирдим. Тәкчә буну билирдим
ки, бунлар әр-арвадды, сәккиз јашында балача бир гызлары вар вә бу
гызын да ады Лилијады. Гызын кејим-кечиминдән баша дүшдүм ки, ки-
рајәнишинләр јерли адамлар дејил, кәлмәди: сарышын һөрүкләри вар-
ды, ајагына елдә тохунмуш јун чораб кејирди. Лилија һәмјашыдлары

илә бирликдә мәним отағымын гапысы ағзында ојнајырды. Һисс олу-
нурду ки, анасы ону чох истәјир. Бу арвад сәһәрән ахшамачан пәнчә-
рәнин габагында узаныб елә бил бир алај әскәрә әмр верирди. Бир әмр
о бирини әвәз едирди. «Јагынын алтына бах, Лилја!—дејә гышгырыр-
ды.—Јаваһ ол! Өзүнү көзлә итдән! О сәрхошдан көзлә өзүнү! Көзлә
өзүнү машындан! Лилја? Өзүндән муғајат ол!»

О вахтлар чај дашларындан һөрүлүмш көһнә һасарлар һәлә ду-
рурду. Күчәнин һәр ики тәрәфи белә һасарлар иди. Бизим күчәмиз
сакит күчә иди, машынар бурдан аз-аз кәлиб кечәрди.

Бир дәфә көрдүм ки, Небукаднесар Небукаднесарссон јаз күнә-
шинин истисиндә гызына-гызына һасарын үстүндә отуруб дарвазанын
габагында ојнајан ушагларә бахыр. Онун һисли-паслы сифәтиндә бир
севиич вар иди вә елә бил ки, бу севиичин ишығы онун пыртлашыг
саггалына да бир ишылты кәтирмишиди.

Јаваһ-јаваһ ахшам дүшәндә ушаглар да јорулду вә һәрә өз еви-
нә дағылышды, тәкчә Лилија күчәдә галды. О, бир ајағы үстә атда-
ныб-дүшүрдү. Небукаднесар Небукаднесарссон ону чағырды:

—Лилја!

Амма Лилија өзүнү елә апарырды ки, куја һеч нә ешитмир вә бир
ајағы үстә даһа тез-тез атылыб дүшмәјә башлады, елә бил кимләсә
јарышырды. Небукаднесар Небукаднесарссон ону тәзәдән сәсләди:

—Лилја! Лилја!

Гыз јенә дә өзүнү елә көстәрди ки, куја һеч нә ешитмир, амма ба-
шыны галдырыб пәнчәрәләринә тәрәф бахды көрсүн анасы ордады, ја
јох. Анасы пәнчәрәнин габагында дејилди, ахшам јемәји һазырламаг
үчүн мәтбәхә кетмишиди.

Небукаднесар Небукаднесарссон:

—Балача Лилја бу күн гоча Небукаднесар Небукаднесарссонла
данышмаг истәмир?—сорушду вә чибиндән кағыз бағлама чыхартды.

Гыз бир балача инәмсыз һалда һасарә јахынлашды вә әлләрини
архасында тутуб каһ бағламаја, каһ да пәнчәрәләринә тәрәф бахды.
Кағыз бағламанын ичиндә, нә аз, нә дә азачыг, үзүм вар иди! Амма
Лилија өзүнү елә көстәрирди ки, куја бу үзүм ону нә һејрәтә кәтирир,
нә дә ки, марагландырды. Ахыры бунула гуртарды ки, Лилија да гал-
нә һасарын үстүндә отурду вә икиси дә бир јердә үзүмү јемәјә баш-
ладылар: гыз он дәнә үзүм киләси јејәндә, бирини дә Небукаднесар
Небукаднесарссон јејирди. Гыз һасардан салладығы ајағыны јелләдә-
јелләдә гочанын пыртлашыг саггалына бахырды, һәм дә елә бахырды,
елә бил ки, гочаны бу чүр саггала көрә мәзәммәт едирди. Сонра Лилија
һасардан дүшүб јенә дә бир ајағынын үстүндә һоппанмаға башлады.
Сонра да анасы пәнчәрәдән ону чағырды вә гыз кедиб елдә ахшам је-
мәјини јејиб тәзәдән гајытды: билирди ки, кағыз бағлама һәлә тамам
бошаламајыб.

Јаз беләчә кечиб кетди. Лилија Небукаднесар Небукаднесарссон-
дан даһа һеч етијјәт етмирди. Гыз гочаны көрән кими габагына гачыр-
ды, әлини онун чибинә салыб ичиндә үзүм олан кағыз бағламаны чы-
харырды. Ахшамлар тез-тез икиси дә бир јердә һасарын үстүндә оту-
рурду вә мәнә елә кәлирди ки, гоча гызә чох марагы әһвалатлар да-
нышыр: гыз нәфәсини дәрмәдән гулаг асырды.

—Бу адамлар сәнин гоһумларынды?—дејә бир дәфә ондан хәбәр
алдым.

—Онлар гәрбдәнди.—деди.

—Сән онларла танышсан?

— Һә,—деҗә Небукаднесар Небукаднесарссон чаваб верди.—Балача Лилја илэ танышам.

Бә'ээн мән ону баша дүшә билмирдим; бир аз гәрйбә адам тә'сир багышлаҗырды, амма буна бир о гәдәр дә фикир вермирдим. Һәмин вахтлар мәним фикрим-зикрим башга җердә иди. Мәнә елэ кәлирди ки, бу аилә гәрбдән җох, шәрҗдәнди, амма гоча илэ һөчәтләшмәжә һәвәсим җох иди.

Небукаднесарын сөзләрини аҗдыпча ешидирдим:

—Огланн иҗirmi җашы варды, гыз исә ондан чәми бир-нечә аҗ сонра анадан олмушду, мартда. Онлар бир-бирини јахшы таныҗырды. Оглан истаҗирди ки, бу гыз үчүн јахыл чәмәнликдә бир ев тиксин, евин бостаны да олсуи. О вахт һәмин оглан рәһмәтлик Гудмундурла бир җердә балыг тутурду, ишләри лис қетмирди, амма ди кәл ки, маһны охумағы бачармырды. О гызын да ады Лилија иди.

—Сонра нә олду?—деҗә балача Лилија сорушурду.

Оуну данышыларына ахыра кими гулаг асмаға вахтым җох иди. Фикирләширдим ки, Небукаднесар Небукаднесарссон балача Лилијаја нә вахтса гәрбдә баш вермиш кәһнә бир әһвалат данышыр.

Паҗызда җенә дә гәрбдән Реҗҗавикә кәлдим. Бир дәфә күчәдә бир танышымыла даҗаныб сөһбәтләшәндә һисс етдим ки, кимсә кәнарда даҗаныб көзүнү мәнән чәкмир. Елэ ки, мән танышымыла худаһафизләшдим, о дәһигә һәмин адам мәнә сары кәлди вә әлини узадыб:

—Небукаднесар Небукаднесарссон,—деди.

—Нә вар, нә җох?—сорушдум.

—Елэ бир шеҗ җохду.

—Мәнлә бир ишин вар?

—Җох,—деди.—Фикирләширдим ки, мәни таныҗачгысыныз, җохса җох?

—Нечә таныҗачгасан? Әлбәттә,—деҗә чаваб вердим.—Һәтта о маһны да мәним јадымдады, сәнин охудугун маһны. О балача гыз нечәди?

—Гочалыға көрә алдыгым пенсияны да кәсдиләр. Огуз крон иди...

—Ниҗә?

—Җосеп кәдиб мәнни сатмышды ки, һәмин пула үзүм алырам. Си-зиң, җәһин ки, ганундан башыныз чыхыр. Инди мән нә едим?

—Бу Җосеп кимди белә?

—Җоһумумду. һәрдән мәнә бир аз балыгдан-заддан верир...

—Бургомистерә мүраҗиәт етмәк ләзимды.—деҗә мәсләһәт вердим.—Һаҗыф ки, мәним вахтым җохду бу ишлә мәшгул олмага.

—Билмирәм, бир шеҗ чыхар бундан... Бәлкә җенә бир ишә дүзәлдим.

—Нечә җаны ишә дүзәлдим?

—Кечән илки кими дә...

—Бәҗәм сән һәмин бинада оҗагчы ишләмирсән?

—Җох,—деди.—О бина илэ гуртардым мән... Таман...

—Ахы нечә олду?

—Билмирәм, билмирәм...—деди.

—Сағ ол—дедим.

—Сағ олуи.—деди.—Дигәтәһнизә көрә тәшәккүр едирәм. О, шлҗапасыны чыхартды.

Бир нечә илән сонра мән ону җенә дә көрдүм. О заман тибб ел-мини әҗрәнирдим. Ону анатомија отагына кәтирдиләр, соруға бүкмүшдүләр вә мән ону дәрһал таныдым. Артыг јуулушду, Оуну беләчә бу-

ра кәтирилмәси мәнә, нечә деҗәрләр. бир елэ тә'сир еләмәди, тәкчә о һиссләри оҗатды ки, чәмиҗәтдәки мөвҗеһиндән асылы олмаҗараг өлмүш адамла бир җердә галайда һәмин һиссләри кечирирсән. Јалһыз дәф-тиндән сонра мән онун һәҗаты вә өлүмү барәдә дүшүнмәжә башладым. Будур, һеч кимә кәрәк олмаҗан бир инсан өз җешиҗивдә тәһһа өлдү вә һеч ким ону танымыр, нә адыны билир, нә нәслиндән хәбәрлардыр вә бундан да бәтәр фикриндән һиссләриндән хәбәрлардырлар.

Ону јадыгымыз һәмин күн мән һәтта һәмин һаваны белә јадыма сала билмәдим. Амма бир һәҗигәт шүбһәсиз иди: ону там елми дәһиг-ликлә јадыллар вә бу меҗит елэ бир хусуси дигәт кәркәзиндә иди ки, јааыг бүтүн һәҗаты боју белә бир дигәт көрмәмишди.

Бир дә ки, бүтүн буилары тәсвир еләмәжә еһтиҗач вармы? Мән тибб елминә һәвәсими чохдан итирмишәм вә инди башга ишлә мәшгулам. Јакин һәмин вахтдан һәҗди илләр кечдији үчүн, бу күн исар едирәм ки, онула јахшы рәфтар еләмәдиләр: скелетини көтүрдүләр, галаһны исә тулладылар. Әлбәттә, елмин хәтринә белә еләдиләр. Һәмин ске-лет елми мәҗлисләрдә нүмаҗиш етдирилир. Табута даш җыҗылар вә биз—бир нечә тәләбә ону гәбиристанлыға апардыг. Еһтиҗат едирдик ки, бирдән кимсә меҗитә бахмаг истаҗәр вә буна көрә дә табуту килсә-җә дә өзүмүз апардыг. Јени илин әрәфәси, шахталы бир күн иди. Истаҗирдик ки, бүтүн бу әһвалаты мүмкүн гәдәр тез гуртараг. Килсәнин диварларына гара ипәкдән өртүк чәкилмишди: мәһз һәмин күн саат он икидә мүһүм бир вәзифә саһибинин дәһи мәрәсимни килсәдә кечи-риләчәкди.

Вә белә бир мәҗамла бурада Небукаднесар Небукаднесарссон дәһи олуунурду. Гәбиристанлыға идарә еләҗәһиләр бу чүр биабырчылыға она көрә разы олмушдулар ки, гаршыдан баҗрам кәлирди вә Небукад-несар Небукаднесарссону ја кәрәк бу күн дәһи еләҗәҗдиләр, ја да һеч бир вахт.

Әлбәттә, бу әмәлли-башлы бир русваҗылыг иди ки, белә бир әһә-миҗәтсиз адамы бу чүр тәмтәраглы шәрәнтдә дәһи едирдиләр.

Чәнуб-гәрбдән сәрт, соҗуг бир күлөк әсирди. Күч-бәлә илэ човғуну-җарыб онун табутуну килсәҗә кәтирдик. Бизи ән чох Һараһат еләҗән бу иди ки, бирдән табутун алаты гопар вә дашлар җерә төкүләр. Елэ бил-ки, бирдән-бирә җерә төкүлән о дашларын сәсини ешитдим вә диксин-дим; өзүмү күчлә сахладым ки, табута даш җыҗмағы тәклиф едән о ах-мағы сөҗмәҗим. Бу дашларын ағырлығындан лап әлдән дүшүшүдүк. Ахыры ки, биз, куҗа мәрһумун гоһумларыҗыг, биринчи чәркәдәки скам-јада әҗләшдик. Кешиш тәләсик табутун җанына кәлди. О, әлбәттә, гә-биристанлыға баханларын белә бир мәс'улиҗәтсизлиҗиндән өзүнү бир-балача итирмишди (аллаһа шүкүр ки, мүһүм вәзифә саһибинин аилә-синин бу ишдән хәбәри олмады). Кешиш тәләсик дәһи дуасыны сөҗләди. Һәмин дуаны кечән һәфтә вәфат етмиш ади бир кәндли гады-нын дәһни үчүн һазырламышды. Буна көрә дә тез-тез чашырды. Һәр-дәнбир «Бизим әзиз мәрһум гардашымыз» әвәзинә «Бизим әзиз бачы-мыз» деҗирди вә һәтта бир дәфә белә деди: «Инди бизим бу әзиз мәр-һум бачымызын әри вә ушаглары онун матәмини сахлаҗыр».

Мән горхурдум ки, кимсә кешишин бу сәһвләринә фикир верәр вә тез-тез о тәрәф-бу тәрәфә бахырдым. Һәләлик килсәдә бир гәбиристан-лыг ишчисиндән вә бир гарыдан башга һеч ким җох иди. Гары килсәнин узаг бир күнчүндә отурмушду вә дивар кими лал-динмәз иди. Өзүмү сакит еләмәжә чалшырдым ки, гары човғундан гачыб бура кәлиб вә мәрһум ону гәтиҗән марагландырмыр.

Табуту көтүрүб гәбиристанлыға тәрәф кәләндә, сизчә ким бизим даһымыз дүшдү? Һәмин гары. Әһиндә көҗ дөшүк варды, гырышлы сифәтини гара шалла бүрүмүшдү. Наәләч галыб мән дә о бирн тәлә-

бэлэрлэ бирликдэ гәбиристанлыга кедәси олдум ки, шәр демәсэн, хејир кәлмәз, гары гәбиристанлыгдә бир шеј дујуб дава-далаш салар. Јох, нә гәдәр ки, бу табутун үстүнә торпаг төкүлмәишиди, биз сакит ола билмәздик. Амма вахты беләчә бош-бошуна итирмәк јолдашларымның зәһләсини төкмүшдү вә оилар өзләрини «Упсалир» гәһвәханасына вердиләр. Табуту сона гәдәр тәкчә мән мушәјиәт етдим. Биз јаваш-јаваш ирәлиләјирдик: гары, мән, кешиш, гәбиристан ишчиси...

...Артыг гәбрин үстү торпагла өртүлүб, кешиш дә, гәбиристанлы ишчиси дә чыхыб кедиб, гары исә елә һеј бу гәбрә бахыр. Бир мүддә килсәнин һасарынын јанында дајандым, гары јериндән тәрпәнмирди вә мән јенә гәбрин јанына кәлдим.

—Нәди, әзизим, нәји көзләјирсән?—сорушдум. —Ону таныјырсаң?

Гары горха-горха мәнә бахды, үзү тамам гырышды, додаглары титрәди, ағзы бир балача ачылды вә дишсиз дамаглары көрүндү. Хәстә, гоча көзләри јашла долду. Јадымдады, мән һардаса јазмышам ки, ағладылары вахт гоча адамлара бахмаг чох ағыр ишти.

—Ағлама, әзизим,—дедим.—О, аллаһын јанына көчүб.

Гары:

—Һә,—деди вә дөшлүјүнүн әтәји илә көзүнү силди.

—Кет ева, јохса донарсан.—дедим.

Мән һәлә дә еһтијат едирдим ки, бирдән һәр шеј гарыја мә'лум олар. Гәбиристанлыгдан бир јердә чыхдыг.

—Сән һансы тәрәфләрдәнсән?—сорушдум.

—Гәрбдән кәлмишәм.—дејә гары чаваб верди.

—Јохса Олафсвикдәнсән?

—Һә.

—Өзүн дә таныјырдын ону?

—Һә, биз јашыдыјдыг. Амма мән әрә кетдим, сонра да чәнуба көчдүк, Кефлавикә. Гырх ил јашадым орда.

—Сәнин адын нәди?

—Лилја.

—Бәс әрин сағды?

—Јох, чохдан вәфат едиб.

—Ушагларын вар?

—Һә, он үч ушағым вар,—дејә гары чаваб верди вә бу сөзләри елә бир үмидсизликлә сөјләди ки, он үч ушагдан башга бир куруһ нәвәси дә тәсәввүрүмдә чанланды.

—Һә... Дүнја гәрибә дүнјады.—дедим. —О, һәмишә тәнһа иди.

Гары сәссиз-сәмирсиз јанымча кедирди вә әлбәттә мән ондан һеч бир чаваб көзләмирдим. Чәнубдан, Скерјадфиорд тәрәфдән гар булудлары кәлирди. Гәбиристанлығын дарвазасы ағзында шлјапамы галдырыб ондан ајрылдым.

—Худаһафиз,—дедим.

Гары дөјәнәкли гоча әлини мәнә тәрәф узатды, үзүмә бахды: мән онун дәрдинә шәрик чыхан јекәнә адам идим. Сонра дели:

—Мән дә һәмишә тәнһа олмушам.

Ону сифәти јенә әсди вә дөшлүјүнүн әтәјини көзүнә тәрәф апарыб тез мәнән ајрылды.

Вунунла да гәбиристанлыгдә чәми бир кечә кечәләмиш Небукаднесар Небукаднесарсон һаггындакы һекәјә сона јетир.

Тәрчүмә едәни ЕЛЧИН.